

PRZESTRZEGAĆ (513) *vb impf*

przestrzegać (513), [**przestrzygać**].

Pierwsze e jasne; -strzeg- (88), *-strzeg-* (17); *-strzeg-* *Mącz, KochCn; -strzeg-* : *-strzeg-* *BiałKat* (1:2), *KochPs* (6:2), *SarnStat* (53:11); *a jasne*.

inf przestrzegać (156). ◇ *praes* 1 sg przestrzegam (15). ◇ 3 sg przestrzegą (86). ◇ 1 pl przestrzegamy (6). ◇ 3 pl przestrzegają (25). ◇ *praet* 1 sg m przestrzegalem, -m, -em przestrzegal (7). ◇ 3 sg m przestrzegal (33). *f* przestrzegała (5). ◇ 1 pl *subst* my przestrzegały (1). ◇ 3 pl *m pers* przestrzegli (16). *subst* przestrzegały (1). ◇ *fut* 1 sg m będę przestrzegal (3) *LubPs, KochPs, ReszPrz*, przestrzegać będę (3) *SarnStat* (2), *SkarKaz*. ◇ 2 sg m przestrzegać będziesz (1) *RejAp*, będziesz przestrzegal (1) *StrykKron*. ◇ 3 sg m przestrzegać będzie (4), będzie przestrzegal (3); przestrzegać będzie *RejPos* (2), *SarnStat*; będzie przestrzegal *GórnDworz, RejZwierc*; przestrzegać będzie : będzie przestrzegal *LubPs* (1:1). ◇ [1 pl *m pers* przestrzegać będziemy, będziemy.] ◇ 2 pl *m pers* będziecie przestrzegli (1) *KołakSzczęśl*, przestrzegać będziecie (1) *SkarKazSej*. ◇ 3 pl *m pers* przestrzegać będą *SarnStat* (4), będą przestrzegać (2) *Strum, ModrzBaz*. *subst* będą przestrzegały (1). ◇ *imp* 2 sg przestrzegaj (7). ◇ 3 sg niechaj przestrzegaj (2). ◇ 1 pl przestrzegajmy (2). ◇ 2 pl przestrzegajcie (3). ◇ 3 pl niech przestrzegają (4). ◇ *con* 1 sg m bych przestrzegal (2). ◇ 2 sg m byś przestrzegal (1) *SkarŻyw*, by przestrzegal (1) *BielSpr*. ◇ 3 sg m by przestrzegal (12). ◇ 1 pl *m pers* byśmy przestrzegli (3). ◇ 2 pl *m pers* byście przestrzegli (2). ◇ 3 pl *m pers* by przestrzegli (21). ◇ *con praet* 3 sg m by był przestrzegal (2). ◇ 3 pl *m pers* by byli przestrzegli (1). ◇ *impers praet* przestrzegano (4). ◇ *con* by się przestrzegało (1) [może *con* 3 sg *n* od PRZESTRZEGAĆ SIĘ], by przestrzegano (1). ◇ *part praes act* przestrzegając (69).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde także XVII – XVIII w.

1. *Uprowadzać, informować o tym, co ma nastąpić [w tym kogo, co (żywotne) (40)] (54)* : A wżak gim to powiedziano A iawnie wiedzieć wfem dano. By zawfdy gotowy byli [na sąd Boży] A natem fię niemilyli. Aby ie przeftzregać miano Gdy by gim ftanać kazano. *RejKup* b5v.

a. *O tym, co się stanie (wyjątkowo też: co się dzieje) złego: ostrzegać o niebezpieczeństwie; praemonere* *Mącz, Cn; praecustodire* *JanStat* (53) : KIedy chłop fiął konopye/ Iálkołká wołálá/ Cići pyći będą nići/ ptaki przeftzregálá. A gdy ptacy nie dbáli/ iż iuz chłop miał nići/ Vcieklá w dách do niego/ nie czekáiąc wići. *RejZwierc* 126v, 15v; *BielKron* 54; *Mącz* 231a; Obácźże thu nędzny włódárzu dobrodzyeyftwo tego Páná fwego/ iż cie łamże przeftzrega/ iżci fię łamże opowieda/ iż go dochodzą głófy o tym márnym łzáfárfctwie twoim *RejPos* 193, 164; Bo wždy ow [pies] czo łzczeka ielzcze wždy przeftzrega/ że wždy człek nań łobie kijá łzuka álbo łobie kordá popráwi. *RejZwierc* 83, A6, 49; kiedy łye łługá w Páná wkrádnie/ síłá będzie przewodził/ niź łye Pan obaczy [...]. A naydzie tákiego łotrá/ że y miarę żywności łtołu P(ánłkięgo) będzie moderował: á Pán w téy mierze/ bárzo ciągnie kotá. Y obaczá tho Ludźie y Páná będą przeftzregáć/ przedsię Pan nie da wiáry. *Strum* R3; OBráni Sędziowie [...] przysięgę iáko w Státucie ich Sędzia Ziemiłki przysięga/ oni téż tákowąż vczynić máią/ z tym dokłádem. Iż zmowy y porozumienia w żadnych łpráwách z żadnym nie czynić/ rádźić/ przeftzregáć/ rad táiemnych odnośić/ y podárków brác nie będzie. *SarnStat* 868.

przestrzegać czego (1): iż on [Bóg] wypełniwszy nád tobą wżytki dobrodzieyftwá swoje/ obaczywży to iżby to byłá nędzna pociechá twoiá/ iellibyś był nie miał być zbáwion/ przefthrzegáć thego raczy iáko miłościwy Pan *RejPos* 146.

przestrzegać z czego (5): Słuchayże ielzcze s czego cie thu dáley Pan twoy miłościwie á łáfkawie przefthrzegáć raczy/ iżci sie zyáwi ná on czás zázwždy przed oczymá thwymi wiele omylnikow á wiele wymyflaczow fwiátá thego/ opowiedáiącci/ iż to thák á nie ták iáko ty mnimalfz/ małfz fzukáć Kryftulá Pána fwego *RejPos* 261. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym*; »przestrzegać z niebezpieczeństwa«.

przestrzegać od kogo, od czego [= *przed kim, przed czym*] (5): Wiele rázow [*Juliusz Cezar*] mowił gdy go przefthrzegano od tych zdradzyec/ iac fie śmierci z żadney przyczyny nie boię *BielKron* 131; *RejPos* 68v; *RejZwierc* 89v; Niech fłucha przeftrogi Aniołow [...]/ ktorzy nas od Herodow chytrych Heretykow/ okrutnych mordercow Dyabłow/ y sieci ich/ to ielst grzechow przefthrzegáią *SkarŻyw* 28; gromił ie [*białogłowy*] bárzo/ [...] od czártá ich przefthrzegáiąc/ á do Anielkiego towarzystwá wżywoicie y roboicie pierwżey/ wzywáiąc. *SkarŻyw* 413.

przestrzegać od kogo [= *w którym imieniu*] (1): Ale thy moy miły Krześciáńki człowicze/ [...] fłuchay rády Baruchá onego Proroká świętego/ gdy od Páná przefthrzegał lud wierny iego/ opowiedáiąc im gniew Pánłki [...]/ mowiąc ták do nich: Iż wiedzcie niebożátká/ że pewnie będzycie od Páná wálzego/ zá grzechy wálze/ w ręce nieprzyiációł fwych pod kroleftwo Bábilońkie poddáni/ á tám w niewolá zázwedzyeni. *RejPos* [226].

przestrzegać przez kogo (1): iż nie bes Duchá Prorockiego Pan Bóg vpomina y przefthrzega dziwnym obyczáiem Królá Polłkiego/ y Królestwo iego/ nie tylko przez nas Káznodzieie [...]: ále téz y przez połpolitego człowieká. Gdzie fye kolwiek obróciłfz/ á wży fwé ná świat podniešielz/ nic inego nie wflżyłfz/ iedno co ten iednoftáyny głos ludzki: ZGINiemy. *OrzQuin* Yv.

przestrzegać czym (2): Iż fie kázde źwirzę froyż á práwie poftawá fwą przefthrzega kiedyby miało obrázić *RejZwierc* 49v; *OrzJan* 106.

przestrzegać o kim, o czym (4): *DiarDop* 112; O kthorych nas z dawná przefthrzegał Ieremiałfz/ mowiąc nam: Nie wiercie fłowom prorokow fáłzywych *RejPos* 54v; Wielkie zdrády y fzkody od fwych ze chleboieccow náprzodku cierpiał. o kthorych gdy go przefthrzegano/ mowił: wolę być ofzukány/ niźli o kim zle trzymáć/ poki fię złość iego niepokaże. *SkarŻyw* 335. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym nawiązującym*.

przestrzegać w czym (6): Ták iáko w tym y Páweł s. nas przefthrzegał/ opowiedáiąc tho nam/ iż fie nam będą y w ofobach Anyołow fwiátłości vkázowáć/ áby nas iedno mogli odwodzić od wiáry/ á od mocney náuki Páná náłzego. *RejPos* 115v; Odpowiedź dáli Káplani/ iż nam obiáwiłá *Cybellis* bogini y *Cumea Sybillá*: iż ná was przydzie gniew Boży o przešládowanie nas iey fług: iż was będą Wężowie káłác/ iáko niegdy Egipcycany. A thák was przefthrzegamy w tym. *BielSpr* 44v; Woyny ich z fátánem duchowney/ iáko hetman napilney [!] náuczał. W czym był miŃtr wielki Anthoni Święty/ vmieiąc dobrze Duchowne ftrzały y Ńiatki fátáńłkie poznawáć/ y w nich inne przefthrzegáć. *SkarŻyw* 57; *PowodPr* 9. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym*.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*w tym z zapowiednikiem: z tego* (2), *w tym* (2); *iż, że* (8), *jako 'że'* (3), *aby* (2), *zaimek względy* (2)] (15): yłch pyothr Granowłky pošlal bill knyemv Baydorká miŃzliwca

łzwego do krzywiny zliżtem przełtrzegayączgo wtem aby łzyą Byenyaka Zayaczkowłkyego łtrzegł *LibMal* 1546/122; *RejAp* CC2v, 98v, 110, 149v; Pátrzáyże tu moy miły Krześciánłki człowiecze/ iáko cie tu Pan przełtrzega/ iż czárt on od wiekow nieprzyiaciel twoy/ łtoi iáko mocny zbroinik włtawicźnie v drzwi łumnienia twoiego. *RejPos* 79v, A5v, 29, 181v, 187v, 261; Y kazał ią w więzieniu mieć/ polecáiąc przełżonemu nád więźniámi/ áby nic złego nie ćierpiáłá: á żeby ią námawiał łłowy piéknemi/ przełtrzegáiąc go/ iłz Chrześciánie bárzo łą trudni do zániechánia przedłewięźćia łwego. *SkarŻyw* 444; *ActReg* 15; ále wedle możności mey pożytki krolewłkiego Máiełtatu/ Krolełtwá y Rzeczypołpolitey rozmnażác będe; y co będe wiedział/ y będe rozumiał Máiełtatowi krolewłkiemu/ y Rzeczypołpolitey obráźliwego y łzkodliwego/ przełtrzegác będe *SarnStat* 36 [*idem*] 224.

Ze zdaniem dopełnieniowym nawiązującym do dopełnienia dalszego w zdaniu nadrzędnym (1): Wielkie ná on czás trwogi y nawałności ná vcźnie Pánłkie powłtawáły: gdy im o blizkiey łmierći łwoiey/ y o ich ósieroceniu/ y zachwiániu opowiedáł P. Iezus. Gdy y Piotrowi napierwłzemu miedzy nimi iego vpadek oznaymiał: [...] Gdy y o innych przełtrzegał iáko vćiec od niego y wzgorłżyc łię mieli. *SkarKaz* 548a.

Z przytoczeniem [zawsze: „mówiąc”] (3): *RejPos* 54v; á gdy o czym nieprzyłtoynym mowić poczęłi/ á onego idącego obaczyli: wnet przełtrzegał ieden drugiego/ mowiąc: cyt/ cyt/ ono Bernárdyn idzie. *SkarŻyw* 459; Przetoż ná tákie Tyránłstwo iścá [!] łię one niełzczęłcia w ktorych Pan Bog lud łwoy niekiedy przełtrzegał mowiąc: Ziemiá wálzá łpułtołzáła: miáłtá wálze popálone ogniem: kráinę wálżę obcy pożyráią w oczu wálżych: y będzie łpułtołżona iáko w náwáłności nieprzyaciellłkiew. *PowodPr* 9.

Z połączeniem przytoczenia ze zdaniem dopełnieniowym (1): *RejPos* [226] *cf* *przełtrzegać od kogo* [= w czyim imieniu].

W charakterystycznych połączeniach: przełtrzegać jeden drugiego, ludzie nieopatrzne, świat; przełtrzegać od czarta, od diabłow, od fałsznikow Pisma Św., od grzechow, od heretykow, od zdrađziec; przełtrzegać przez kaznodzieje, pospolitego człowieka; postawą przełtrzegać, krolestw spiknieniem; łaskawie przełtrzegać, miłóściwie, mocno, srodze; z dawna przełtrzegać.

[*Przysłowie: Kto grozi/ ten przełtrzega. PlutBBud* 12.]

Zwroty: »przełtrzegać z niebezpieczeństwa« = praemonere a periculis aliquem Cn (2): *RejPos* 128v; y ten [*Pan Bóg*] ćię [*Wasza Królewska Miłóść*] łam głósem wielkim przyzywa/ ábył łię nágotował/ y podniółł teraz woynę/ póki ćię tym zgodnym włzyłtkich krolełtw łpiknieniem łam przełtrzegác z tego niebełpieczeńłtwá raczy *OrzJan* 106.

»przełtrzegać pilnie« [szyk 1:1] (2): Przełtrzegác nas theż pilnie raczy/ iż miáły przyłć rozmaíte wymyłły á náuki ná then łwiát *RejPos* A5v; Będziemy łpołu wołácć [!] y rozełsem wići/ Iż Pan Bog łwiát zówiełł ná ćieniuchney nići: Ledá kiedy łię wrwie/ niech łię ółtrzegáią/ Pewny koniec iuz łwiátá w rychłym czáłsie máią. [...] Wołáią Pufłelnicy y my też wołáymy/ A ludzie nieopátrzne pilnie przełtrzegaymy. *BielRozm* 2.

Szeregi: »karać i przełtrzegać« (1): Y przełrzał tho/ áby Duch łwięty [...] był thu łłtápił po iego łwięty w niebo włtápieniu/ á iżby był karał á przełtrzegał łwiát/ to iest ludzye ná łwiece miełzkáiące/ s tego troygá niebełpieczeńłtwá/ kthorego żadny człek vydź nie miał/ bez łpráwy á łálki Pánłkiew. *RejPos* 128v.

»mować (a. powiedać) i (a) przestrzegać« (2): mamy nadzieję tę, że [...] będziecie WM temu tak zabiegać, aby się i prze to sjem ten nie rozjeżdżał i ty niebezpieczeństwa, o których mowiemy i przestrzegamy, aby na Koronę za WM tu na ten sejm warszawski zjechaniem się nie urodziły. *DiarDop* 112; *RejAp* 98v.

»przestrzegać a (i, abo) upominać (a. napominać)« [szyk 4:2] (6): *OrzQuin* Yv; Y niechciał tego Pan nigdy [...] omiełzkąć w piłmiech swoich nam od niego zołtawionych/ áby nas s tego przefstrzegáć á vpominać nie miał: iż po wśytki czáły tu żywothow náłzych/ ząwždy fie mieli zyawiáć á okázowáć fáłéłzni Prorocy *RejPos* 187v, 29, 163v, 188v; Ale y máło wyfłzley w kápitulie iij. iest też tám niemáło nápiáno [...] / iáko poćciwa rádá od tákiego narodu ludzi páná fwego przefstrzegáć á vpominać ma. *RejZwierc* 89v.

»wołać, (a, i) przestrzegać« (3): *RejAp* 149v; Ia was przed oczymá ząwzfe będę miał/ z wámi będę mowił/ was będę vczył/ was nápominał: gdy iákie náwáłności powfłána/ ná was będę wołał/ będę przefstrzegáł: y owśzem wiedząc/ iż fłzátan bez przefłtánku fłzuka kogoby požárł *ReszPrz* 4; *SkarKaz*)(3.

Przen (2) :

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): *GostGosp* 22 cf *Szereg*.

Zwrot: »przestrzegać z daleka [czym]« (1): Bo fię ná prądzie wodá kędzierzáwi: Czáfem też gada/ przefstrzega z dáleká/ Głósem człowieká [tj. *ludzkim głosem*]. *KlonFlis* F2v.

Szereg: »uczyć i przestrzegać« (1): Luczywá zá piecem nie chowáć: bo tego fámo doświadczenie vczy y przefstrzega/ że fie od tego zápaláią y pogorywáią wśyłtki dwory. *GostGosp* 22.

2. *Mówić komuś, jak należy, a zwłaszcza jak nie należy postępować; monere Calep, Cn; commonefacere, emonere Calep [w tym: kogo (163)] (186) : LibLeg* 11/133v; *BibRadz Prov* 9 arg; *OrzQuin* D3v; Iż iamci to iest on Iezus wálz kthorym przefstrzegáiąc was zesłał do was Anyoła fwego/ áby wam to wśytko oznaymił á ofwiádfzył kościołom wálzym. *RejAp* 194v, BB6, 35v; A tákże też ty káždy Krześciáńki człowiecze/ [...] nie dufay káždemu duchowi/ iáko cie sam Pan przefstrzegáć raczył/ iedno pátrzay mocno ktory duch iest s prawdy *RejPos* 126, 5v, 37, 60v, 253, 261; Bo gdy cie vyrzą niedbálczá á nikczemniká/ nie tylko áby cie przefstrzegáć álbo fie przeciwiáć życziłwie mieli/ ále iefzczę s ciebie oftátek wyfłmieią *RejZwierc* 17v; Abowiem ty pochlebne głófy/ choćci fie ták zda iż cie przefstrzegáią/ á iżci rzkomo wiernie życzą/ máią być przedlię pilnie vważáne *RejZwierc* 92, 256v; A wyfzedłzy też iuz z onych pierwłzych [*siatek szatańskich*]: nie tákże łobie tufzćie/ áni ták (dla Bogá przefstrzegam) o łobie trzymayćie/ áni fie tym ćiefzćie/ żebyście zaráz mogli być wcale wolnymi/ przędziwá onego fłzátáńkiego *CzechRozm* A7v; *ArtKanc* K9v; Gdy nákoniec przekłęta fektá Nowokrzczeńłkich Aryanow/ ná fáme⁸⁹ fyná Bożego dźiedzictwo y Máiełtat fie tárgnęła: iákoż P. Bog tey pożyczáney (iáko Páweł ś. przefstrzega) látorošli wykorzenić nie ma *PowodPr* 30, 11; To zgromienie Páńłkie/ nie fłuży iedno ná tego co vpomina/ choćiaż sam zły iest: ále tobie ktorego vpominaią y náuczáią nic nie wádfzi/ choć cię y zły przefstrzega/ y tákí ktory w tymże grzechu leży. *SkarKaz* 279b.

przestrzegać czego (3): *RejPos* 266v; á X(iądz) K(anonik) będąc názbýt fłkorem/ niechay fię tego boi/ częgo tám Pan Chrifłtus przefstrzega/ áby miałto kákolu/ płzenice nie wyrwał *NiemObr* 18. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym*.

przestrzegać od kogo, od czego (7): Kolofencyki podfirdza w wyerze/ ktorey fye yuż byli z inąd á nye od nyego náuczyl/ á przełtrzege od obłudney śwyatobliwosci j náuki *KromRozm II* e2v, e4v; *LubPs R*; Przełtrzegełci też Prorok Saulá od złego/ A wždy przedlię nie przełtał vmyłłu fwoiego. *RejWiz* 135; *BielKron* 272; *RejPos* 30, 261.

przestrzegać z czego (53): *LubPs* X2v; *BibRadz* *4; *RejAp* 120v, 155; Wymyflálifcie dziwne modły á dziwne ofiáry/ ktoremi fcie chcieli gniew Páńki vbłagáć/ co wam nigdy pomoc nie mogło/ iáko was s tego y Prorocy przełtrzegełi. *RejPos* 12; Y Kto ielt z was tháki kthoby mie mogł przełtrzegeć z grzechu? *RejPos* 83v; Słuchayże rádzeń pilno tu náuki á vpominánia Páná twoiego/ á nie odnoś fie áni ná lewo áni ná práwo od niego/ zá tymi omylnemi rádám/ s kthorych cie tu Pan przełtrzegeć raczy/ fwiáthá tego. *RejPos* 262v, 24, 129v, 130, 130v [3 r.], 132v (25); gdzye vyrzyłz fprofné á brzydkie fpráwy y obyczáie ludzkie/ ábyś fie imi vmiał káráć/ fobie ie brzydzić/ y drugie potym z nich przełtrzegeć. *RejZwierc* 23v; Solon Athenieńki Philozoph y przełožony/ gdy Atheńczyki w práwá y w poćiwe obyczáie wpráwował/ tedy ich ni s czegoy więcey nie przełtrzegeł iedno z nieprawdy *RejZwierc* 83v; A ten theż cobychmy go s czego przełtrzegeć mieli/ ták powiáda: [...] Co fie do mnie nie podoba tobie/ popráwuy że tego potym w fobie. *RejZwierc* 267 [*idem* [*WerReguła*]] A3, A6 [4 r.], 44, 46v, 47v, 48v, 80; [Tákież Harpagus gdy krolá fwego z niektórych rzeczy przełtrzegeł/ ku wielkiey záłości przyłzedł/ abowiem krol rozgniewawfzy fye iegoż mu dzieći zwárzyć kazał *LorichKosz* 12 (*Linde s.v. przestrzedz*); *WerReguła* 120 (*Linde s.v. przestrzedz*)]. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym*.

przestrzegać przez kogo (6): Szczegoż nas ten Pan przełtrzegeć álbo vpomináć raczy przez ty lataiáce Anyoły fwoie? Oto słuchay co mowi: Boycie fie Bogá á daycie temu chwałę/ á tego chwalćie ktory ftworzył niebo y zyemię. *RejAp* 120v; A toć ielt przyczyná przecz nas Pan obycał przełtrzegeć s tego grzechu niedowiárfwá náłzego przez Duchá s. fwego *RejPos* 130; Tákiego káżdego/ ktory ielt ták wiernym iemu/ záwždy then Pan miłościwie/ ták przez Proroki/ ták też przez Apołtoły/ wiele á wielekroć przełtrzegeć á vpomináć raczył *RejPos* 187v, 187, 204v, 266.

przestrzegać przez co (1): A z dawnych ielzcze czáłow ták przez Proroki/ ták też włáściwemi vfty fwoiemi tákże y przez náuki Apołtołow fwoich/ y inych fwiętych/ nam tho opowiedáć á nas s tego przełtrzegeć raczył. *RejPos* 187.

przestrzegać czym (12): Coż każe czynić/ czymże nas przełtrzege? Oto słuchay izći powieda: Abyś ftrzegł odzienia twego/ ábyś fie nágo nie vkazał á nie obiáwił fromoty fwoiey. *RejAp* 138; Bo w thákiey piełzczocie/ iáko on nas thu poftánowić raczył/ dawfzy nam w moc włzytki rołkofzy fwiátá tego/ by nas nie vpomináł á nie przełtrzegeł przygodámi fwiátá thego/ dawnobychmy go zápomnieli *RejPos* 127v, 25; Ale [*filozofowie*] záwždy walczyli á wielką burdě vftáwicźnie mieli z niecnotámi á z rozmáitemi fpráwámi fwiátá tego/ á s fprofnemi/ á z obrzydłemi wyłtępkí ludzkiemi/ rádámí fwemi/ fpráwámi fwemi/ y píłmy fwemi rozważnemi/ márnny fwiáth przełtrzegeáiąc *RejZwierc* 23v, A5, 4; Témi znáki nas bowiem Bóg przełtrzegeć raczy: Aby człowiek co w fwoiéy pracy nie fzkodował/ Ale owłzem z vrobku fwégo fye rádował. *KochPhaen* 1; Nie kuy nowych pieniędzy/ przełtrzegam cię rymem [= *przysłowiem*]: By cię záś nie połłano do Plutoná z dymem. *KlonWor* 67. Cf *Z przytoczeniem*; »vpominaniem przestrzegać«.

przestrzegać w czym (14): Po tym znąc ługę wiernego/ Co przełtrerga [!] páná fwego/ Zwłázczá w tákich rzeczách wielkich *BielKom* G5; *GliczKsiqż* D7; Słuchayże co lámá tá niełkończona mądrość powiedác/ iáko nas w tey obłędliwóści [tj. *grzechu*] vczyć á przełtrzegác raczy: Iż káždego duchá łuchác możecie/ ále lie tego dzierzcie ktory iełt s prawdy *RejAp* 33, 149; A ták tym ktorzy łá vcźciwi łtrożowie/ y łławy pánłkiey/ y łtanu pánłkiego/ trzeba tego pilnowác/ áby w káždym vniefieniu nadobnie páná przełtrzegáli/ nie vpornie/ ále s przypadku/ á piéknemi łłowy/ nie iáwnie ále počichu/ [...] á iákoby s požártku iákiego. *RejZwierc* 51; [św. *Symeon*] Pogánłkie/ Zydowłkie/ y Heretyckie błędy płowák: Krole y Pány Chrześciánłkie w niektorych rzeczách należytych przełtrzegáł [!]. *SkarŻyw* 31; *WerGość* 267; *BielRożm* 8; *PowodPr* 15. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym*.

przestrzegać gdzie [w tekście] (2): Tá k iáko nas y tu w tey Ewányeliey niżej nápiłáney náłz miłóściwy Pan/ pod ofobą tego to włódárzá/ ktorego tu włpominác raczy/ przełtrzegác á vpominác miłóściwie raczy. *RejPos* 190v, 224.

cum inf (1): Wtym koždy ocyec myałby brác przykład z onego Tobiałłá/ ktory yáko to o łoby dał znác dołtawłły łyná/ onego z dzyecińłtwá práwye y nabożeńłtwá vczył/ y łtrzedz lie grzechow włfelákich przełtrzegáł. *GliczKsiqż* E6v.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: tego (1), z tego (11), w tym (5); aby, iż(e)by, żeby (60), iż (3), iż ... aby (1), zaimek względny (1)] (65): We wtorym [rozdziale św. *Paweł*] tákыеż ye cyełły y podłirdza/ przełtrzegáyác áby łye nyedáli zwodźić około przyłcyá Pánłkyego ná łád *KromRożm II* e3; *DiarDop* 101; Cicero gdy vczy karánya/ przełtrzega wtem káždego/ áby wthen cžas wyárowáł lie gniewu/ dáýác tego przyczynę/ iż práwi rozgniewány gdi kárác będzýe/ nigdy tey myernóści nye záchowa ktora yełt myedzy trochą á máłem. *GliczKsiqż* G3v; Nye mowýe áby go [ojciec] nye dawał y nye dopułłczáł ná káplánłtwo/ ále przełtrzegam áby pyerwey obáczył yełliby ná káplánłtwo był godnym łyn yego. *GliczKsiqż* O5v, Gv, L5; Bo nas od zgorłżenia przełtrzega/ ábychmy widząc iáko kwitną niewiernicy w bogáctwiech/ nie vnołili myłli łwych od Páná łwe⁸⁰. *LubPs* R; *RejWiz* 134, 178; Po tym miey ludźie godne/ y świadomey cnoty/ Y poładz ie ná mięłcu [!] oney przełłzey roty. Przełtrzegáiąc ich naprzod áby łię chronili/ Tego co nie przyłtoi *Prot* D2v; *RejAp* 79, 109, 122v; iż on [*Pan nasz*] nigdy nic zámiełzkác nye chciał/ áby nas s thego przełtrzegác nie miał/ coby miáło łzkodźić ábo nam przekázác do miłofierdzýa iego á ku zbáwieniu náłzemu. *RejPos* 177v; Tedy áby wždy iáko táko od tego zábieżał onemu łprzełwnikowi thych nędznych podnołzkow łwoich/ pilnie ie s tego włzędy vpominác á przełtrzegác raczy: Iż gdy iuż nie może być táka łpołeczna miłóć á táka życźliwóć iżby ieden drugiego miłował iáko łam łiebie/ tedy áby wždy kłtałth tey powinnołci záchowáli między łobą/ to iełt/ pokoy łpołeczny *RejPos* 333v, A5v, 6, 10v, 25, 63 (27); *RejZwierc* 47v, 62v; *WujJudConf* 208; Jedná k w tym cię przełtrzegam/ y nápominał: ábył ná to pámiętał: iż poniewáłz chcełz być vcźniem łzkoły Chriłthá Páná: [...] żebył lie co naprołłłzego pytania trzymał *CzechRożm* 2, 2v; Przetoż cię wiernie przełtrzegámy/ ábył tym Grekom nie dufał: á nie tych łię mlodych/ ále onych łtarych ktorzy w zgodzie byli z kołłiołem Rzymłkim/ trzymał *SkarJedn* 351; Przeto przełtrzegał áby łię łowić czártu nie dáli. *SkarŻyw* 328, 58, 134, 152, 492, 600; Przetoż ia tu iuż káždego przełtrzegam, żeby nie mnimał, iżby ten káždy coby vmiáł ántychristá opifác y onego poznác, mołł też zaráz poznác y opifác Bogá y Christufá. *CzechEp* 413; *NiemObr* 12,

109; *KochPhaen* 1; Y Páweł S. káždego przeftzrega/ áby fię nie vpijał winem/ bo w winie/ práwi/ ieft nieczyłtotá *WerGośc* 254; *BielRozm* 8; *OrzJan* 86; W tym cię przeftzregam Chrześcijáninie miły z S. Cyryllušem Alexándryifkim/ ábyś nietyło fłowy iákożkolwiek wiárę tu z Apoftoły wyznawał [...] ále y o prawdziwe wyrozumienie tych ártykułow fię ftárał. *LatHar* 10, 126; *WujNT* 2.*Cor* 9 *arg*, 2.*Thess* 2 *arg*; Tenże co nas káráć chce/ ábyfmy od iego gniewu vciekáli y o fobie rádzili/ nas miłóściwie przeftzrega. *SkarKaz* 7b; *CiekPotr* 41.

Z przytoczeniem [w tym z zapowiednikiem: tak (2); (tak) mowiac (9), mowiac (a. piszac) tymi slowy (3), temi slowy (3); przytoczenie w imp (10)] (19): Wiedzá IchM, że Apoftoł przeftzrega nas, abyśmy doświadczałi duchow, ktorem duchem kto uczy, mowiac: Probate spiritus, an ex Deo si[n]t. *DiarDop* 101, 101; Pan Kriřtus powyedzyeć raczył iż bárzo kroleřtwo niebyefkye należy dzyecyom: wczym przeftzregał ápoftoły nyektore temi fłowy: Záprawdę álbo pod przyfięgá/ yełli fie nye pořtáracye/ ábyfcye byli tákyego żywotá yákyego fá dzyeći/ nye ofięgnyecye żywotá wyecznego. *GliczKsiąż* D7, O6; Pan teź łam przeftzrega: Bądzćie záwždy gotowi/ bo nie wiecie czáfu áni godziny fwoiey. *RejPos* 6v; A tákże y Ambroży s. nas przeftzrega s tego/ piřzac tymi fłowy: Strzeżcie fie brácia miła miedzy fobą kłámřtwá/ ábowiem ci wřzyfcy co fie w nim kocháią fá fynowie dyabelřcy *RejPos* 189v, 54v, 178, 204v; Przeto nas Doktor pogáńfki S: Páweł przeftzrega mówiac/ Nie záfmucayćie Duchá Bożego: [...] wřzeláką gorzkość/ gniew/ zápálczywość/ wołanie/ bluźnienie/ niech precz będzie od was *BiałKat* 51; *BudBib* b3v; *CzechRozm* 31; *NiemObr* 79; A Apoftoł Poweł [!] řwięty nas w tym przeftzrega/ mowiac: Wiedzac ten czás/ że iuz nam czás y godziná powřtác ze řnu. *WerGośc* 267; Y dla tegoź piřze Ekklezyářtykus w księgách řwych o tym/ vpomináiac y przeftzregáiac káždego/ temi fłowy: Nie opuřzczay/ práwi/ przyiaćielá řtáre⁸⁰/ boć wřzelki nowy przyiaćiel rowny nie będzie řtáremu. *WerKaz* 275; *PowodPr* 15, 76; Ktoź dřiř/ prořze/ řłucha řyná Bożego ktory nas ták przeftzrega/ Mářth. 16. Ná co fię to przygodzi człowiekowi/ choćby dobrze wřzytek řwiát pozyřkał: á wřzczerbek iáki y vblizeńie odniořł ná duřzy fwoiey? *KlonWor ded* **3, 70.

Z połączeniem przytoczenia ze zdaniem dopełnieniowym [w tym przytoczenie poprzedzone słowem: mowiac (2); iż (5), zaimek pytajny (1); przytoczenie w imp (5)] (6): *RejAp* 33; Ale pátrzay iż cie tu Pan s tego pilnie przeftzregáć á vpomináć raczy/ iż pokiř ná tey nádziei á ná tey omyłney drodze żywotá řwego/ řzukay pilnie káždey zgody á káždego pořtánowienia w nędznym řercu řwoim *RejPos* 181v; A od tákich ludzi przeftzrega [!] Sálomon wierne Páńfkie/ iáko záwždy złořniká káždego w ięzyku iego poznáć mařz/ bo on záwždy w řercu řwoim zmyřła zdrády/ á gdyć co vřty řwoieimi powiedáć będzye/ nie wierz mu: ábowiem fiedmioráką złořć zmyřła řerce iego. *RejPos* 261, 188, 259v; *RejZwierc* 80.

Podmiotem jest tekst (2): Abowiem trzebá fie záwždy rozmyřláć ábychmy niczym Pána nie obráźili/ á pomiernie/ á poćciwie wřzytkiego vřywáli/ áby fie wefele nářze/ thák iáko nas piřmo przeftzrega/ w řmutek nie obroćiło. *RejZwierc* 74; Naydzieřz drugiego co mu fie ludzie wřzyfcy řmieię/ á on fie o to rozniewa. A teź nas s thego oná řtára przypowieřć chłópfka przeftzrega: Iź kto mowi co chce wřlyřzy coby nie rad. *RejZwierc* 80.

W połączeniach szeregowych (7): A teź nye tym vmyřlem piřáli [řw. *Paweł i inni*]/ áby Ewányeliřtow nyedořtátki nápeřnyáli/ á náukę Páńfką dořtátecznye wyřtrychnęli: Ale żeby nyektore pořpolřtwá/ álbo teź ofoby yuź wyerzáce wedle potreby podřirdzáli/ nápominałi/ cyeřlyli/ przeftzregáli/ rządu

poprąwyałi/ błędu á wãtpliwoŃci potoczne glãdzili. *KromRozm II e; LubPs X2v; A tãk ie tu Pan y kãrãc/ y przeŃtrzegãc/ y vpominãc raczy/ y nędznem to ich bogãctwo przezywãc raczy. RejAp 42v; RejPos 129v, 187, 214v, [344]v.*

W charakterystycznych poãczeniach: przestrzegać apostoły, ludzi (narod ludzki, lud, człowieka) (8), Ńwiat (5), wierne (wiernych) (7), zwolenniki; przestrzegać od fałszywej (obłudnej) nauki (2), od obłudnej ŃwiãtobliwoŃci, od kacerstw, od zgorŃszenia, od złego; przestrzegać z grzechu (4), z niedbałõci (2), z nieprawdy, z pokoju, z [czyich] powinnoŃci, z pychy (2), z sprawiedliwoŃci (2), z swowolnego żywota (2), z uporu (2); przestrzegać przez anioły, przez apostoły, przez Ducha Ńw., przez proroki (2); przestrzegać przez nauki apostołõw; pisma (pisanem) przestrzegać (2), przygodami Ńwiata tego, radami, rymem [= przysłõwiem], znaki; w nieopatrznoŃci przestrzegać, w obłędliwoŃci, w uniesieniu; częŃstokroć przestrzegać, dziwnie, hojnie, jaŃnie (2), jawnie, łaskawie (2), miłõciwie (7), nadobnie (3), osobliwie, ustawicznie, (wiele a) wielekroć (3), wiernie, życzliwie.

*Zwroty: »przestrzegać z daleka« (1): IEŃliżeby Ńie też w pãnu albo w kfiãżęciu iãkim pychã albo wzgãrdzenie iãkie okazałõ/ ma go przeŃtrzegãc pan ábo Rãdã iego z dãlekã/ áby pomniał nã to/ iż nie Ńam przez Ńie powŃtał *RejZwierc 47v.**

»pilnie (napilniej) przestrzegać« [szyk zmienny] (10): ále nas pilnie [Bõg] przeŃtrzega/ ábychmy kãżdego ducha doŃwiadzãli/ á ktory ieŃt s prawdy á s Ńłow iego/ ábychmy tego nãllãdowãli. *RejPos A5v, 63, 181v, 190, 217v, 218v (9);* Ale tu przy tym przeŃtrzegamy y vpominamy pilnie/ áby miedzy rzeczy Ńrzednie/ to ieŃt wolne ku vzywãniu albo nie vzywãniu/ niebyłã poczytãna Mfza y vzywãnie obrãzõw w koŃciele Bożym [...] iãko niektorzy zwykli czyniã. *WujJudConf 208.*

»upominaniem przestrzegać« (1): A gdyż o to nic nie dbãiã ci ktore Pan Bog y nãukãmi ozdobiã y vbłõgõłãwiã raczył/ áby piãaniem Ńwym albo rozwaźnym vpominãniem Ńwym ludzi przeŃtrzegãli z ich powinnoŃci/ tedy wżdy niech kãmieniem wołã. *RejZwierc A3.*

Szeregi: »hamowãc a przestrzegać« (1): Też ieŃliby [panowie zwierzchni] chãieli byã okrutni á lãkõmi albo zbyteczni/ ci dwãdzieŃciã y oŃm mężõw mieli ie od thego hãmowãc á przeŃtrzegãc *BielKron 272. [Ponãdto w poãczeniu szeregowym 1 r.]*

»kãrãc a przestrzegać« [szyk 2:1] (3): Przeto tego byłã potrzebã/ áby Duch Pãñki przeŃtrzegãł á miłõciwie karał Ńwiãt s tey ŃprawiedliwoŃci/ ktorey wŃzyfcy/ [...] bãrzo mãło baczymy *RejPos 130v, 130v [2 r.]. [Ponãdto w poãczeniach szeregowych 3 r.]*

»przestrzegać i proŃiã« (1): Nã Bogã y Ńumnienie Ńwoie przeŃtrzegãm cię Y proŃzã, żebyŃ wioŃki y pãnã moiego Nie kupowãł *CiekPotr 41.*

»rozkazowãc i przestrzegać« (1): przetoŃz koŃcioł S. rofkãzuie y przeŃtrzegã/ áby znimi [heretykami] ChreŃŃiãnie y Kãtholicy/ tãk iãko zniewiernymi y odstępcy wiãry S./ Ńpolne⁸⁰ małżeñtwã nie mieli *SkarŻyw 152.*

»(i) przestrzegać a (i) uczyã (a. nauczyã)« [szyk 3:3] (6): *GliczKsiãż Eõv;* Gdyż tu zãwżdy moy vrzãd y tãm nã Ńwiece był/ Bych kãżdego przeŃtrzegãł/ á kãżdego vczył/ Aby do Ńwiãtey prawdy/ by do celu łuczyl. *RejWiz 178; RejAp 33; RejPos 60v;* Prozno Ńie przodkãmi wymawiaã maŃz/ bez lidźby ieŃt Grekow Ńtãrych y młõdych/ ktorzy wãm przykãd tey iednoŃci vkazãli/ á ciãbie narodzie Rulki przeŃtrzegãli y nãuczyli *SkarJedn 353;* Kãtolicy dla tego nie vfãiã piãmu Ńwiãtemu/ iż ich

zmyślone nabożeństwá/ y zabobonow wymyśłow ludzkich nie potwierdza: Owżem przeciwo nim iest/ y onych fię wyftrzegáć każe/ iáko ofobliwie/ między wíelem inżych/ mieyfce do Kolofeńfkich roz(dział) 2. o tym vczy y przeftzrega. Iákoście tedy poználi Iezufá Chrifufá/ w nim chodźcie/ wkorzenieni/ y przybudowáni/ y vtwardzeni w wierze *NiemObr* 79.

»(i) przestrzegać, (a, i, albo) upominać (a. napominać)« [szyk 27:17] (44): *KromRozm II* e4v; Bo Páweł S. nye zákázuye tu kárác á hánowác dzieci/ ále przeftzrega y napomina/ áby rodzicy dogládáyac y kárác onych nie názbyt wtym frozeli *GliczKsiqz* Gv, L5; Do fyc iest mnie/ że was przeftzregam y vpominam/ y potępienie wáfze wam pálcem vkázuię. *OrzList* i3; *RejAp* 120v, 155; á trudna rzecz iest vpominác á przeftzregáć thego/ komu lámemu ten vrząd nád inemi należy. *RejPos* 23v; Słuchayże dáley/ iz y pirwey tákiez á częftokróć ty wierne fwoie s tego pokoiu závázdy vpominác á przeftzregáć raczył Przypomináiac tez to/ iz ia wam nie tákiego pokoiu zoftáwuię/ y s thákiego was vpominam *RejPos* 334, 7, 24, 63, 65, 127v (27); Bo tez ow poddymác [tj. *omylny przyjaciel*] będziecie [lege: będzie cie] tez nadobnie y przeftzregał y vpominał/ álec ifcie nie dla ciebie ále dla liebie/ áby ná fwoy młyn wodę obrocił. *RejZwierc* 91v, 195; *WujJudConf* 208; *CzechRozm* 2, 2v; Acz fię lepak do tego znam/ że ze mnie [...] máłą pomoc y rátnok Rzeczpóspolita mieć może/ wáfzákze niemogę fie zátzymác/ ábym iey iáko mogác/ wáfzýtki ftany nápomináiac y przeftzregáiac [et *appellando omnes ordines, et hortando scriptis meis operam*]/ niewsługował. *ModrzBaz* 1v; *NiemObr* 12; *WerKaz* 275; *Calep* 224a, 361a, 671b. [Ponadto w połączeniach szeregowych 7 r.]

»wołać, przestrzegać« (1): Pan tez ná cię vftáwicźnie woła/ vftáwicźnie cie przeftzrega/ vftáwicźnie iuz y okoliczne przygody kładzie przed oczy twoie/ á ciebie czeka/ á tobie folguie. *RejZwierc* 262. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

W przen (1) : O wielkáfz to przeftrogá Páná náfzego/ iz przeftzrega fercá náfze/ áby w fobie zákrywály to fwięte nafienie fłow fwiętych á náuki iego *RejPos* 64v.

Przen [aby] (1) :

W połączeniu szeregowym (1): zaż oftátki źemie Węgiefkiéy/ y íam Piotr Wołofzyn wáfzę kró(łewská) M(iłość) nieupomináią? zaż o tym nie powiádáią zaż nieprzeftzregáią/ ábyś wáfzá kró(łewska) M(iłość) niefczęfnęgo przypadku vchodźił/ á przymiérzu/ przyiáźni/ áni wierze tureckiéy niedufał? *OrzJan* 86.

a. *Zalecac, postulowac, wnioskowac* [ze zdaniem dopełnieniowym; zawsze z zapowiednikiem: tego; aby] (3) : (nagł) Zygmunt tego przeftzregá, áby obiéránié króla było wolné, złożywfy ná to Séym. (–) *SarnStat* 10; Polfkie práwá téz przeftzregáią tego, áby *secundum quantitatem bonorum* téz fluzenie woyny było. *SarnStat* 300, 222.

3. *Zastrzegać prawnie* [co] (1) :

Zwrot: »sobie przestrzegać« (1): Skaże Sędźia íze co Prokurator ftrony powodney wedle biegu Práwá náfzego Mieyfłkiego Máýdeburfkiego fobie opráwia y przeftzrega/ tho go ma doydź wedle Práwá. *GroicPorz* v.

Szereg: »opráwiać i przestrzegać« (1): *GroicPorz* v cf *Zwrot*.

4. *Pilnowac, starac się cos zrealizowac, dqzyc do czegos; providere* *Modrz, JanStat; cavere* *Modrz; observare* *JanStat* [w tym: czego (55)] (71) : Aczłkolwiek dla dobrego porzáfku ieden we zborze bywał

od drugich ná to przełożony/ któryby wżyftkim do poŝpolitego ziącháńia čás oznaymił/ y rozmowę ŝpólną wedle potrzeby przekłádał/ y pokoju y zgody miedzy wżyftkimi przeŝtrzegáł. *WujJudConf* 153; Tego téz potrzebá przeŝtrzegáć/ kiedy będą bráli ziemię w Stáwie ná Groblą/ pilnuy/ áby nie brano ziemię głębo/ á tho dla tego áby niepodebrano Grundfeftów. *Strum* E3v; Aby żaden nie śmiał od śiódméy do dziewiętáy godziny ná pułzegárzu/ do Wárfzáwy ná moŝt więdzżáć/ áni w vlicach/ w mieście/ áni ná przedmieŝciu zácieŝniáć [...]: czego czeladź Ich M. Pánów Márfzáłków ma przeŝtrzegáć. *SarnStat* 17, 366.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: tego (48); (a)by, iż(e)by, żeby (62), jak(o)by 'aby' (2); iż (1); z zaprzeczoną orzeczeniem zdania podrzędnego (51)] (65): Iam wyęcz przeŝtrzegayácz tego ab [!] zemnie zadna przyczina niebila y namnieyfcha tvdziesz tesch abi poslom v.k.m. yaka trudnoscz pothim prze mye niebila yakom mogl takom odprawyl *LibLeg* 10/153v, 11/181v; *Diar* 27, 46; *DiarDop* 107, 115; Może to káždy wyedzyeć/ że thego nye tylko w krzesćiyáńftwye/ ále y w pogáńftwye wylce przeŝtrzegano/ áby fie dzyecyę yákim złym przymyothem nye płowáło. *GliczKsiąż* E; Bo Sędzia powinien to wiedzieć á pilnie tego przeŝtrzegáć/ áby żadnego áni więtlżá áni mnieyŝá winá niekarał/ iedno iáko w Práwie nápiáno. *GroicPorz* k4; Przeto Vrzędnicy winni by tego przeŝtrzegáć/ áby tácy łupieźni ŝludzy byli karáni/ áby rzeczy kráđżione przes nie odieęte włáfnemu Pánu były wracáne. *GroicPorz* kk3, fv, f2v, bb2v, cc3v; Potym Koleium Witemberkie piŝáli do frydrychá Kfiáżęciá proŝzáć áby przeŝtrzegáł tego by czego papieźnici gorŝzego nieuŝtáwili ná luterá *BielKron* 194; y tego ma zacny y w tych rzeczach bieglý ŝprawca wołkiá [*lege*: wojska] pilno przeŝtrzegáć/ yżeby iego ryczerŝtwo nigdy od woienich czwiczeń nie odstępowáło *KwiatKsiąż* O3v; *RejAp* 30v; á przedlię [*dworzanin*] w thym drugim odpráwi ŝwoię powinnoŝć/ tho ieŝt/ że tego będzie przeŝtrzegáł/ iż páná nikth nie podydzie: iż prawdá przed nim nie będzie zákrýta *Górndworz* Kk3v, Cc7; *RejPos* 152, 187, 206v; Iáko Páweł ŝwięty mówi: Pilnie przeŝtrzegaycie/ áby wżyftko miedzy wámi poczćiwie y porządnie ŝzło/ y w ŝwéy klóbie ŝtáło. *BialKat* 386; Owa ony iuż więcey z nim [*córk*i z ojcem] mowić nie ŝmiały/ Owŝzem iáko ŝtáremu ná wŝzem folgowály. Przeŝtrzegáiąc iák by go ni w czym nie rozgniewáć *HistLan* D4, E2; *RejZwierc* 50, 53, 54v, 165; *BielSpr* 1, 22; *WujJudConf* 214; Ieno tego przeŝtrzegay/ áby w tym Grundfeŝcie/ Pniaki były wykopáne/ y drzewá iákiego áby nie przyŝypano. *Strum* E3, K2v, N3v, N4; *PaprPan* O2, Ff; A tego teź trzebá pilnie przeŝtrzegáć [*cavendum est autem in primis*]/ áby miedzy żołnierzmi niebyły bunty *ModrzBaz* 114, 24; *SkarŻyw* 257; Ale nie dżiw/ iż w tym Bábilonie Rzymŝkim nic/ áni ná Bogá/ [...] áni ná oŝtátek ná ŝwoie włáŝne kanony/ kiedy ŝię im w czym ŝprzećiwiaią żadnego baczenia nie máłz: tego tylko napilniey przeŝtrzegáią/ áby ich powagá/ y dochody cále były. *NiemObr* 54, 45, 71; *ReszHoz* 128; *PaprUp* B2; *ActReg* 44, 144; Piw doględáć áby dobre wárzono/ z tego ŝlody ŝpore/ wymiar lepŝy: ále przeŝtrzegáć áby tám przewoźne nie były/ bo to ieŝt iáko złodziey onego mieyŝcá. *GostGosp* 140; Trzeći ŝpoŝób ieŝt záchowánia doŝtawáć/ kiedy kto komu ieŝt ku roŝkoszy: w czym tego trzebá przeŝtrzegáć/ áby dla podobánia komu przećiwko cnoćie/ á przyŝtoynoŝci nic ŝię nie wyŝtępowáło. *KochCn* B3v; Gdy mowil nieprzyaciel: Vpadł/ wykrzykaymy/ Dżierźmy/ á iżby niewŝtał pilnie przeŝtrzegaymy. Bog ŝię/ mey nędze/ podiáł/ przyiáł mnie w obronę *GrabowSet* R2v; Bo ludzie ŝtárzy przeŝtrzegáli tego/ áby *luxus* pohámowan był, á żeby z cudzych kráiów do nas przenieŝiön nie był. *SarnStat* 294; Aby ŝie

periuria nie działa z obráženiem Bożym, máią Commiffarze przeŝtrzegáć *SarnStat* 710; vřtáwiamy: żeby Stárořtowie mieyřc źiemie Pruřkiéy przyległych/ o tym řtáranie czynili/ y tego przeŝtrzegáli/ żeby kto tákowéy foli Zamorzřkiéy do X. Mázoweckiégo woźić y przedáwáć nieřmiał. *SarnStat* 1175, 39, 199, 270, 338, 387 (14); *CiekPotr* 21.

Ze zdaniem dopełnieniowym nawiązującym do dopełnienia bliźszego w zdaniu nadrzędnym (1): Piřárzá Sędzia y Podřędek ma przeŝtrzegáć/ áby pilnie w księgi wpiřował. *SarnStat* 1310.

W porównaniu (1): á to co oni czynią z złořci/ áby řię komu nie trářilo z prořtoty: kořćioł tego/ iáko práwa mátká przeŝtrzega. *SkarŻyw* 257.

Zwrot: »pilnie (pilno, napilniej) przestrzegać« [*szyk zmienny*] (16): *GroicPorz* k4, bb2v, cc3v; *KwiatKsiaz* O3v; *RejAp* 30v; *GórnDworz* Cc7; *BiałKat* 386; A Wřzákoź teź kto będzie tym řłáchetnym klenotem řłácheřtwem/ chocia y dobrémi cnotámi ořádzony/ tedy mu tego trzebá miedzy řnřzemi przypadki pilnie przeŝtrzegáć/ áby w nim iáka řzára pyřzká nie vřořłá. *RejZwierc* 53, 54v; *BielSpr* 1; *WujJudConf* 214; przeto poruczano to czełnieyřzym ořobam ná to obránerem/ *Tribunis*, to ieřř/ Stářřzym náđ pořpolřtwem/ áby řię przeciřwko wynářazkom Pánow Rad opieráli/ á pilnie tego przeŝtrzegáli/ żeby Rzeřřpořpolita vřbliźenia iákiego nieođnořilá. *ModrzBaz* 24, 114; *NiemObr* 54; *GrabowSet* R2v; *SarnStat* 270.

Szereg: »pilnowáć i przestrzegać« (2): ma męřczyzná řwe miřtrze ktorzy ich vřzú/ máią y dzieřewczki ořobnie/ řtárá pániá řłáchćianki/ ktora tego pilnuie y przeŝtrzega/ áby to wřzyřřtko vmiáły co chřeřćijáninowi wiedzieć y wmieć nadleży. *ReszHoz* 128; Awo záwřřzem pilnowáł y przeŝtrzegał tego Bym cię nie řráłował [*errata zmienia: zářráłował*] oycá řwego nigdy. *CiekPotr* 21.

Przen [ze zdaniem dopełnieniowym] (1) : Coź rzekę w tey řwey trwodze? rořpácz mnie nálega/ Náđzieiá ořłábiáłá/ co dawno przeŝtrzega Aby z kreřu onego duřzá nie řřtápiłá/ Ná ktorým/ w Zbáwićielu/ rářunek [!; *zamiast: rářunek*] zářáđziłá. *GrabowSet* K4v.

5. *Ochraniać, bronić, czuwać nad bezpieczeństwem, dbać, aby coś nie doznało uszczerbku; curare* *PolAnt*, *Modrz*; *consulere, defendere, inservire, tueri* *Modrz*; *providere* *JanStat*, *JanPrzyw*; *intendere, prospicere, temptare* *JanStat*; *adhibere cautionem, cavere, facere cautum a. cautionem, praecavere (ab insidiis)* *Cn* [*w tym: czego* (72), *co (lat.)* (5)] (91) : Aczkolwyek nyemam zadnego rořkazanya wthey rzeczi od Krolya ye⁸⁰ mczi a wřchakořch yako řřvdze przřřtoy my rzeczi pana mego Kro. yego mczi przeŝtrzegacz *LibLeg* 11/175; My będąc pořłańcy od rycerřtwá Korony tej, pařřtwá WKM, ktorzy powinnořć swá zachować zřwierzeniu braci swej musimy, znamy powinnořć swá przestrzegać swobod koronnych, aby řię nic im przeciřwnego za niedozorem naszym nie dzieřo *Diar* 88, 89; *DiarDop* 110; *GroicPorz* g3v; áza nie řlyřzemy Tych pořpolitych głóřow/ Giniemy/ giniemy? Ale temu zřginieniu kto wiernie zábiega? Kto wolnořći oyczyřřtych řtátecznie przeŝtrzega? *Prot* B2v; iř ná ten czás Pan twoy namnieyřřzego pořřtápienia nog řwiętych á wiernych řwoich przeŝtrzegáć będzie. *RejPos* 262, 84v; *BiałKat* 136; *RejZwierc* 251; Y widzą to wřzyřřcy iáwnnie/ że ten miły Wikáři y řiemłki więcey pánowániá řwoiego niezbořnego przeŝtrzega/ á niřřli řkuteczney iákiey miedzy řřtanem duchownym y w Kořćiele popráwy álbo reformácyey. *WujJudConf* 126v; My o to niedbamy/ ábo tego ledá iáko przeŝtrzegamy [*certe leviter curamus*]/ á mniemy/ że nie wiele ná tem náleży/ iákiemi obyczáymi/ ábo iákim řpořobem kto piřwřzy řywotá řwe⁸⁰ wiek przeżywie

ModrzBaz 13v, 117, 126v; *SkarŻyw* 520 [2 r.]; *StryjKron* 482; *NiemObr* 163; Komu dowcipu równo z wymową doftaie/ Niech łczy pi między ludźmi dobre obyczaię: Niechay czyni porządek/ roftérkóm zábięga/ Praw oyczyftych/ y piękny fwobody przeftzręga. *KochPieś* 51; Oycowi fye ma godzić zábić dziecię fwoię/ A iey [córy] zdrowia przeftzręgac nie ięft dzieło moię [= matki]? *ZawJeft* 39; Co P. Pekosławski wiedząc Poselstwa sprawować nie chciał, iednak do P. Podkomorzego Rawskiego [...] list pisał [...] nacodobrze ydostatecznie Ie^{go} M.P. Podkomorzy odpisał dignitatem Krola Ie^{go} M. wewszystkim przestrzegaięc *ActReg* 50, 49, 149, 183; Vrzędnik gdy do Pána przyftanie/ ma tego pilnie ftrzedz/ aby nic nievbywało/ y owfzem ma tak tego przeftzręgac/ aby kádey rzeczy przyczyniał *GostGosp* 10; STárofta mieyfcá tego ma przyięgac: iż pána Podfkárbięgo z Deputaty/ ma do zamku záwždy pułczac: y fkárbu poftolitégo dla złodzieyftwa w niebytności pána Podfkárbięgo przeftzręgac. *SarnStat* 365; [ma być dawano] Odźwiérnému dwa grofza: Komornikowi/ który przeftzręga krádzionę foli/ cztérzy grofze *SarnStat* 377, 39, 193, 1308; *SkarKaz* 2a; *VotSzl* E3v; Rátuy ftrapionych ludzi przeftzręgaięc fwego/ Pokoiu tak iákobyś nie popadł iakiego. [!] Vpadku z rozerwaniá przymierza fłownego *CzahTr* G; *SkarKazSej* 674b.

przeftzręgać kogo (G a. A) (4): Oto yuż ten nye záfnye tu czáfu kádego/ Co ftrzeże Izráela fwoyego wyernego/ Pan twoy cyebye tu záwždy tak przeftzręgac będye/ Pod cyenyem práwice fwey záchowa cye wfłędzye *LubPs* cc2v; *RejAp* 78v; iáko vmie Pan przeftzręgac wiernych fwoich y iáko ie vmie záchowywac od kádego niebefpieczeńftwa ich/ y vmie ie przywieść ná drogi befpieczne *RejPos* 37v, 261.

przeftzręgać komu (1): IZ zá fprawiedliwością Bożą ięftelmy powinni kádemu fprawiedliwości y fzkody przeftzręgac *SarnStat* 664.

przeftzręgać czym (1): A ktore kroleftwo fwoimi Práwy y wftawami Bozkiey czci przeftzrega/ á bluźnić imieniá Bożego/ y płowac wiary Bożey y chwały ięgo nie dopułcza [...]: takim fię też Pan Bog opieka/ y krzywdy mu y vpadku nie dopuści *SkarKazSej* 699a.

W porównaniu (1): *RejZwierc* 29v cf *W przen.*

W połączeniach szeregowych (2): A iż na tym nawięcej należy, abyście wsfyćko dobre jej [Rzeczypospolitej] obmyfliwajac przeftzregali a zabiegali i jeftli tego potrzeba, opponowali wsfyćkiemu, co byście jeno sciveritis, intellexeritis autem senseritis Maiestati Regiae, Regno et Reipublicae nocibile et damnosum. *Diar* 33; *RejPos* 204.

W charakterystycznych połączeniach: bożej chwały przeftzregac, czci, dobrego (ludzkiego, pofpolitégo) (2), doczesnego dobra, dostojęftwa (2), jedności (4), namniejszego poftąpienia nog, osoby, panowania fwojego, pobożności, poczcziwości, pokoju (4), praw ojczystych, rzádu (3), skarbu pofpolitégo, społecznosci, spraw swych, dobrej sprawy, stateczności, swobod(y) (4), trzody, uczciwości (2), wiary, wiernych (2), wolności (2), wsfyćkiego, zacności (2), zdrowia, zgody (2); prawy przeftzregac, ustawami; z chucią przeftzregac, dobrowolnie, leda jako, miłosciwie, nadobnie, z ochotą, prawdziwie, statecznie; przeftzregac aż do skončzenia świata.

Zwroty: »przeftzregac cnoty« [szyk zmienny] (6): Lukrecya/ ktora będąc pyękną á gładką zoną/ przeftzregála też cnoty fwey/ dla ktorey nye obawyála łobyę fmyerć zádac gdy yá łobyę zelzoną być vznála. *GliczKsiąż* P8; *RejZwierc* 39v; *KochPs* 51; Póki płynął chwalebny ón piérwlyz wiek złoty/

A ludzie przeŝtrzegáli dobrowolnie cnoty: Nie pátrząc álbo ná kaźń/ álbo iákie práwá/ Ale lámá przyŝtoyność tá byłá wítawá *KochPhaen* 5; *PudłFr* 10; [*Lizyde*] Nie zwiedźioná Bogáctwy/ rozŝadku bácznego. Ieŝcže z młodych lat ŝwoich/ Cnoty przeŝtrzegáľá/ Aby ŝie do dobrego/ mniemánia wŝzech wdaľá. *PaxLiz* E.

»z daleka przestrzegać« (1): O wielkieŝ miłofierdzie Páná náŝzego/ iź tego z dáleká przeŝtrzegáć raczy/ á tho w nas poduŝczáć obiecuie/ czego ŝadny z mocy człowieczeńŝtwá ŝwoiego áni obaczyć áni podeprzeć może. *RejPos* 130.

»pilno (pilnie a. z pilnością) przestrzegać« (9): *RejPos* 204; Miey ná ten čás ćirpliwość/ gdzie moŝeŝz vlegay/ Tylko wźdy Boŝey chwały s pilnością przeŝtrzegay. *BielSat* G; *RejZwierc* 29v; *Strum* F3; *WierKróc* A2, B3; *SarnStat* 230; *WitoŝLut* A3v; A ŝtárfzy tego woyleká wŝyŝcy/ niechayby rŝądu/ poboŝnoŝci/ zgody/ pilno przeŝtrzegáli/ zabáwámi/ y ćwiczeniem Rycerŝkim ŝołnierzom proznowáć nie dáli *VotSzl* E4. [Cf 6. *BielSjem* 5]

»porŝadkow przestrzegać« (1): [*urząd marszałka jest*] Wŝyŝtkich porŝadków przeŝtrzegáć y bydź *Magiŝter caeremoniarum*. *SarnStat* 308.

»powagi przestrzegać« (1): (*nagł*) Wáleny Niyowłki. (-) CHronus Kłiąŝę Bulgárlkie powagi przeŝtrzegáľ/ Lecź go y náŝz niydwłki [!] w tey mierze nie wydaľ *PaprPan* P2.

»przeŝtrzegać poŝytku [czyjego]« = *commodis inservire* *Modrz*; *commodis intendere*, *commodo providere* *Jan Stat* [*szyk zmienny*] (4): Ten Arcybifkup przyŝiágwŝy Krolowi pánu ŝwemu/ wiernoŝć y poŝłuŝeńŝtwo/ y obiecuiać bronieć wedle moŝnoŝci ŝwey Krolewłkiewy ŝławy/ ŝywotá: y poŝytku przeŝtrzegáć Rzeçzypoŝpolitey: potymtego [!] ŝálowaľ/ y káiaľ ŝię tey przyŝięgi *NiemObr* 171; *ModrzBaz* 3v; SToiáć przy ŝtárym Státucie o poŝtronnéy ŝoli wczynionym/ á przeŝtrzegáiać w tym poŝytku ŝkárbu náŝzego królewłkiego y Rzeçzypoŝpolitéy/ zákázuiemy wŝywánia ŝoli poŝtronnéy koŝdéy *SarnStat* 387, 897.

»[czyjego] przepieçzeńŝwa, securitatem przestrzegać« (1:1): A ten Státut ná oŝoby któregokolwiek ŝtanu y záwołánia y przełóŝenia ŝciágamy: á zwłáczá ná Stároŝty/ którzy gdyŝ inych przeŝpieçzeńŝtwá przeŝtrzegáć ŝá powinni [*aliorum securitati providere debeant* *JanPrzyw* 46]: tedy ielli co przeçiwnego przeçiwko temu Státutowi wczyniaľ/ ŝłuŝnie táŝ kaźniá álbo téŝ ŝroŝłŝá ŝkázuiemy bydź karáné. *SarnStat* 946, 515.

»ŝławy przestrzegać« [*szyk zmienny*] (4): *RejZwierc* 82; ŝławy záwźdy przeŝtrzega kto Rycerz prawdŝiwy. *WierKróc* B2; *Skarŝzyw* 80; [*Boleŝław Chrobry*] Z ochotá ŝławy we wŝzem przeŝtrzegáiać, A nic miłŝzego náď nię ŝobie maiáć. Rozŝerzaľ Polŝkę w gránice ŝzeroko *KlonKr* Cv.

»ŝprawiedliwoŝci przestrzegać« (3): Bo we Włoszech/ kędy zmierzono wŝyŝtko y ŝpráwiedliwoŝci przeŝtrzegáiaľ/ poddáni Pánu dawáia wŝyŝtkiego połowicę. *GostGosp* 150; *SarnStat* 241, 664.

[»przeŝtrzegać jako ŝwego wŝłasnego«: Nie ma teŝ tenŝe [...] dębyny ŝwieŝy rodŝajny ku ŝwej potrzebie rębać ani rozdawać, ani przedawać i przeŝtrzegać jej ma jako ŝwej wŝłasnej. *InwSzlachKal* 1576 nr 34.]

»przeŝtrzegać wczasu« [*szyk zmienny*] (4): *HistLan* E2; Oná [*ŝona ucziwa*] męŝowym kłopotóm zábiega/ Y iego wczáfu ná wŝyŝtkim przeŝtrzegá *KochPieŝ* 42, 1; Ty [*Merkury*] mu [*ŝłodziejowi*] drzwi

vkázuiefz/ y niezwykle progi Przez połyżcie: że się mknie nieborak vbogi Po ściánách y po murzech/ wczáfu nie przełtrzega/ Gdy go chuc do cudzego zebránia podżega. *KlonWor* 2.

»żywota przestrzegać« (1): Gdybychmy právem mieli rołtrzygnąć té rzeczy/ Czyiéy opiece włáfnie przynależą dzieći: Przełzlibychmy was [ojców] právem które ie rodziemy/ Y żywotá ich znowu przełtrzegáć vmiémy. *ZawJeft* 40.

Szeregi: »bronić abo przestrzegać« (1): Abowiem ktorzi w Rzeczypospolitey więcey o fwych pożytkách myślá/ ci zacności ołoby Páńłkiey fwey ták iáko przyłtoi bronić ábo przełtrzegáć niemogá [personam viri principis pro dignitate tueri non possunt]/ bo częłto się fłkoniá ku czynieniu krzywdy *ModrzBaz* 18v.

»paść a przestrzegać« (1): *RejPos* 168v cf *W przeni Zwrot*.

»przełtrzegać i pilnować« (2): A tego włzytkiégo [tj. porządku w czasie elekcji króla] przełtrzegáć y pilnowáć máią łłudzy Ich M. pánów Márfzałkow/ którym to poruczá *SarnStat* 17; *VotSzl* E3v.

W przeni (4) : *BibRadz* I 133d marg; Bo widzisz co się broi we młodym człóweku. Też nie siedzi w fwym právie bo młodości iego Trzebá pilnie przełtrzegáć by źrzebcá płochego. *RejZwierc* 29v; *Labia sacerdotis custodient scientiam*: vftá Kápláńłkie przełtrzegáią vmiéjtności/ á zakonu będą się dowiádawáć z vft iego/ bo iest połsem Páná załtępow. *ReszPrz* 102.

Zwrot: »przełtrzegać stadka« (1): A tu się vczie nędzni páłterze/ ktorzym wam thu Pan poruczyć raczył to niewinne łtadko fwoie/ á łtrzeźcie się onych łrogich dekretow á onych márnych przezwiłk od niego/ gdzie was przez Proroká zowie niememi pý kthorzy nie vmiecie łzczekáć á nie vmiecie paść á przełtrzegáć tego niewinnego łtadká Páńłkiego. *RejPos* 168v.

Przeni (1) :

Zwrot: »boku [czyjzego] przełtrzegać« (1): Można iest ręká twoiá/ wyłoka práwicá: Ná łądzie/ á ná práwie twoiá tkwi łtolicá. Litość/ á prawdá boku twego przełtrzegáią. *KochPs* 133.

a. *Chronić przed czymś* (8) :

przełtrzegać czego [= przed czym] (4): Widząc [czart] tego cnotliwego á wiernego łprawcę Kołciołá fwiéłthego [tj. św. Szczepana]/ podufzczyl nań fwiádkie fáłszne/ ktorzy nań wyznawáli fwiádectwá fáłszywe [...]. A gdy go pytałó ono kłiążę kápláńłkie/ ktorzy teź przełtrzegáł zelzenia vrzędu fwego/ tákli iest iáko o nim powiedáią? Tedy mu ták powiedzyl [...] *RejPos* 23v; *ISz* teź w on czás Rzymiánie włzyłtek Swiát trzymáli/ Prouincie Hetmánom fwoim rozdawáli/ Gdzie z Legiámi Rzymłkiey przełtrzegáli łzkody *StryjKron* 56; *KochFrag* 48; [*CorfusDocum* 1563 nr 114]. Cf *przełtrzegać czego kim*. [Cf teź znac. 5. *SarnStat* 1308]

przełtrzegać czego kim (1): Náiázdow y łkod/ drapieźnych Tátárow/ áby przełtrzegano y łtrzeźono/ ludźmi łłubeźnymi/ ná gránicách. *BiałKaz* K4v.

przełtrzegać kogo (G) od czego (1): Ten ludu fwego pilnie przełtrzegáł od vpadku [*Curans populum suum a casu*] *BudBib Eccli* 50/4.

przełtrzegać kogo, co od czego (3): Od czego dzyecię przełtrzegáć. *RejZwierc* 7 marg [*idem* Bbb] [193], Bbb.

[*przestrzegać kogo (G a. A) od kogo: My [Stefan, król Polski] nie tilko tego nie chczeni, abi poddani naszi u. w. krziwdi iakie czynili, alie y od nieprziaczol waszych wasz przestrzegami y przestrzegacz y bronicz bendziemi. CorfusDocum 1577 nr 168.*]

W połączeniu szeregowym (1): A tego nie máłz áni go fłyhác ktoby lie ftárał o płáč á o vpadek wćifnionego/ ábo ktoby rozważał rzeczy przyfzłe/ ábo vpadki/ ábo doległóści Koronne/ ábo iákoby im zábieżec/ y iákoby ie ftánowić/ á przeltrzegác od przyfzłego vpadku á zginienia fwego. RejZwierc [193].

Zwrot: »pilnie (a. [z pilnością]) przestrzegać« (1): BudBib Eccli 50/4; [[my, wojewoda wałaski] nieprzyaczelom j.k.m. nieprzyaczelom bicz chczeni i ze wsitką pilnoszczią naszą [...] zdradi i niebespieczensthwa ktorebi na kroliesthwo polskie przisz miało przestrzegacz i dowiedowacz sie bendziem CorfusDocum 1563 nr 114].

Szeregi: »przestrzegać i bronić« (1): A nietylkoć w młódzzych lećiech/ y w niebytności drugich nam był rádźien/ y pomocen: ále przez włytek wiek fwóy/ iáko brát prawdziwy/ trudnoći nálznych wżelákich przeltrzegál y brónił. KochFrag 48; [CorfusDocum 1577 nr 168].

»przestrzegać i strzec« (1): BiałKaz K4v cf przestrzegać czego kim.

6. Stosować się do czegoś, postępować zgodnie z jakimiś zaleceniami; custodire PolAnt, Vulg, JanStat; observare Modrz, JanStat, Cn; colere, conservare, fovere, observitare, retinere, servare, tenere, tueri Cn [w tym: czego (75)] (79) : czego thełch yednak ye⁸⁰ C.m przeltrzegacz vedlye przimyerza powynyen. LibLeg 11/187v; Káždy niechay przeltrzega fwégo záwołánia/ Duchowni niech vczá Páńfkiégo Przykazánia. A ludźóm proftym dáią dobry przykład z siebie KochZg B; RejPos 26v; iáko oni niewinni á fwięći ludzie/ kthorzy ielzcze byli tákiemi rozumy y tákiemi ozdóbami nie ták zákwitnęli/ iáko káždy wćiwey fłufzności ftátecznie vważnie przelthrzegáli miedzy łobą. RejZwierc 267v; BiałKaz M2; CzechRozm 96; ModrzBaz 109v; Oczko 29; Przyśiągłes Dawidowi wiernym fłowem swoim/ Potomek twóy wśiędzie w máieftacie twoim: A będąli twé dzieći praw moich fłuchály/ Y wiary ftárożytnéy mocnie przeltrzegály: Y oni/ y dzieći ich/ y tychże dziedźice Ná wieki nie wypádną z oycowfkiéy ftolice. KochPs 196, 123; księgi zakonu Bożego/ niech zuft twoich niewychodzą: rozmyśłay w nich we dnie y wnocy/ ábyś wśytkiego co iełt piłano przeltrzegál. SkarŻyw 501, 320; StryjKron 667; NiemObr 8, 72, 141; Y wręku ci zwycięłstwo máią/ Kthorzy dróg fprawiedliwych iego [Pana] przeltrzegáią. ZawJeft 13; WujNT Luc 18/21; VStáwuujemy [...] / áby żaden z cudzożiemcow do Korony winá [...] nie woził/ [...] áni go do piwnic fkládał/ [...] ále ie ná fkládziech zwykłych ná rynku przedawał/ ináčéy ma winá tráćić/ czego w miałtách nálznych Stárołtowie: á w fzlácheckich dobrách przeltrzegác Pánowie ich máią pod winą ftá grzywien. SarnStat 288, 2, 289, 394, 523, 787, 1201; KmitaSpit B.

przestrzegać co (3): Te tedy Páwłá ś. przelstrogi iż y w tym teráźnieyfzym zamiełzánium Rzymiánie [...] przeltrzegáli/ [...] fłufznie máią być y ná niebie y ná źiemi wyłławiáni ReszList 178; SarnStat 1064, 1193.

W przeciwstawieniu: »przestrzegać ... zaniedbać« (1): Gdyż pan Iezus Chriłtus ná świece tu będąc/ opowiedáiąc fłowá Oycá fwego niebieskiego/ wftáwicźnie náukę swoię zálecał/ y fłow swoich

przeŝtrzegáć rofkázował: Błogoŝławionych tych ktorzyby ich przeŝthrzegáli: á przekłétych ktorzyby zániedbáli [!] opowiedáiąc. *NiemObr* 72.

W charakterystycznych połączeniach: drog(i) przestrzegać (2), hamowania, nauk(i) (3), ućciwej słusžnoŝci, unijej, urzędu, wiary, zawarcia, zawołania; przestrogi (A pl) przestrzegać; mocnie przestrzegać (2), nienaruszenie (2), statecznie, uważnie, wiernie; przestrzegać aż do umoru, na wieki wieczne.

*Zwroty: »nabożeństwa przestrzegać« (1): z kogo Bog więcey kontent/ ieŝli nie z tego/ kto nie znáiąc go/ áni mu wiary obowięzuiąc/ nabożeńŝtwá ŝwego choć złego we wŝzem przeŝtrzega áż do vmoru: niżeli ten/ kto Bogá poznawŝy/ y wiarę ŝwą mu w iednoŝci poprzyŝięgŝy/ záŝię iá odmienia/ łamie/ rozerwánie czyni *PowodPr* 15.*

*»pilnie (a. z pilnoŝciá) przestrzegać« = diligenter custodire a. observare *JanStat* [szyk zmienny] (12): *LubPs* K4; Ale y Perŝony powaźne á oŝiádlé nie máią być ŝzperunkámi wćiążáne/ áni dobrá ich/ czego Sędzia ma pilnie przeŝtrzegáć. *GroicPorz* dd4; *ModrzBaz* 22; *BielSjem* 5; *ArtKanc* L2v; *ZawJeft* 5; *ActReg* 122; rácz nam to dáć/ proŝimy cię/ ábyłmy ŝwiátu temu obumarwŝy/ [...] w tobie łámy odpoczywáli/ y twego przykazánia z pilnoŝciá przeŝtrzegáli. *LatHar* 314; *KONie* przez kupce álbo y przez Zydy/ nie máią byđz wywodzoné: á ci ktorzyby ie wywodzić chćieli/ hámowani przez Stároŝty byđz máią/ ktorzy tego pilnie przeŝtrzegáć máią wedle wŝtáwy y Státutów dawnych. *SarnStat* 291 [*idem*] 263, 511, 1239.*

*»przeŝtrzegać porządkow, rządow« = conservare a. servare ordinem *Cn* [szyk zmienny] (1:1): *KochPs* 181; A iże żadné práwá przez diŝcipliny álbo kárnoŝci nie łá mocné: tedy y Woiewodowie nie łá wyięci od diŝcipliny. Zwłáczzá ieŝliby porządków w práwie opifánych nieprzeŝtrzegáli po ŝwych Woiewódtwách. *SarnStat* 305.*

*»powinnoŝci przestrzegać« [szyk zmienny] (5): Z więłzłą chćięią zołnierze ná takie mieyfcá z iezdzáć ŝię będá/ ná ktorych będá wiedzieć że tám Krol ich chćęłto przemiełzkawa: pilniey będá przeŝtrzegáć powinnoŝci ŝwey [*diligentiores erunt in officio*]/ á nieprzyacielowi teź ŝtráŝliwŝemi będá. *ModrzBaz* 22; *NiemObr* 71; *KochPieŝ* 29; *ArtKanc* L2v; Tákte równie y w rzeczy poŝpolitéy ŝye dzieie: póki ŝye oná ŝwych praw/ ŝwych vchwał ŝtáteczenie trzyma/ póty y ludzie vrzędu ŝwego/ y powinnoŝci przeŝtrzegáią: iáko namniéy rzeczy poŝpolita ołábieie/ [...] wnet y w obyczáiach odmianá będzie *KochWr* 30.*

*»przeŝtrzegać prawdy« [szyk zmienny] (2): *LubPs* O6; A ták to zda ŝię podobnieyŝza być rzecz [*opinia latopiszców ruskich i litewskich niż Długosza i Kromera*]/ poniewaź oni niebożęta ŝtrázy Litewcy piŝarze ták ŝproŝtá prawdy przeŝtrzegáiąc brnęli. *StryjKron* 512.*

*»przeŝtrzegać przykazania (a. rozkazania)« [szyk zmienny] (6): Ráczże yeŝłcze we mnie ŝpráwić z miłofierdzya ŝwego/ Abych ŝercem ŝwym prawdziwym ták przeŝtrzegał te⁸⁰ Roŝkazánia ktore wyŝłó z wŝt Boŝtwá twoyego. *LubPs* bb3; *ReszList* 176; *WerGoŝc* 211; Pobudziłem przeciwo ŝobie gniew twoy: nábroiłem wiele złego przed oblicznoŝciá twoią: niepełniłem woley twoiey/ nie przeŝtrzegałem przykazánia twego/ przyczyniłem obrázenie máieŝtatu twego rozliczne. *LatHar* 139, 314; Mowi Duch Boży przez Mędrca ŝ. Kto przeŝtrzega przykazánia (páńŝkiego) niedozna nic złego. *PowodPr* 27.*

»przestrzegać przymierza (abo umowy)« [szyk zmienny] (2): *ActReg* 122; Ieśli tedy słuchac głofu mego y przełtrzegac przymierza abo vmowy moiey z wami będziecie: ia was za swoie dziedzictwo nad ine narody miec będe. *SkarKazSej* 677a.

»słow przestrzegać« (2): *NiemObr* 72 [2 r.] cf *W przeciwstawieniu*.

»sprawiedliwości przestrzegać« (2): *LubPs* Yv; Tak mowi Dawid: Sprawiedliwości twoich przełtrzegac będe: naucz mię słprawiedliwości twoiey. *SkarKaz* 310a.

»ustaw, praw(a), zakonu (a. ksiąg zakonu), mandatow przestrzegać« = *legem custodire PolAnt*, *Vulg; constitutionem observare JanStat; observare a. servare, a. tenere leges (legem) Cn* [szyk zmienny] (6:4:4:2): *GliczKsiąz* D8; *BibRadz Ier* 16/11; Wzywali go [*Mojżesz i Aaron Boga*]/ a on słuchał wżyma wdzięcznemi/ Y z obłoku okrągłego vmawiał fye z niemi. A to/ że nad wżytko pánńkich wftaw przełtrzegali/ A w przymiérzu nieodmienną wiarę zachowali. *KochPs* 149, 35, 115; Namowá swoią y słodkim językiem boiazń Boską [*Mojżesz*] w poddane fwe vmawiał/ za ktorą im wżytko słczenie od Pána Boga obiecowal/ gdyby przełtrzegali wftaw iego/ a pilnowali wżytkich obrządkow słufzby ie⁸⁰ *SkarŻyw* 484; iż fynowie Izraelcy w ten czas nalepiey powinności fwey przełtrzegali/ y Panu Bogu fię podobali/ gdy na wżytkim ksiąg zakonu Bożego przełtrzegali. Ktorych skoro zániedbali/ bładzili/ y vpadali. *NiemObr* 71, 116; *BielSjem* 5; *ZawJest* 5; wszytkiem chcę bydz za to prawym pokazę topzestrzegaiac praw oboiego narodu *ActReg* 32; *OrzJan* 55; *WujNT Act* 21/24, s. 486; IZ za iakimśi złym zwyczaiem słzłachtá nieporządnie czáfu popolitęgo rużenia ciągnęła/ nie przełtrzegaiac ftaradawnych wftaw: przeto [...] *SarnStat* 301; [*Bóg mówi, że nie cofnie swego wroku*] Za to iż odrzucili zakon Boga fwego/ nieprzełtrzegaiac mandatow iego *PowodPr* 30.

»przestrzegać wolej [czyjej]« = *conservare voluntatem [alicuis] Cn* [szyk zmienny] (2): Ktoć fię dziatki Boga boi/ Ten na iego drogách stoi/ A przełtrzega woleý iego/ Nie czyniac nic wżetecznego. *KochMRot* A2v; *WerGośc* 211.

»zapowiedzi [= zakazu] przestrzegać« = *edictum custodire JanStat* (2): Winá z niedbáłego Stárofty iáka ma bydz wżieta, który zapowiedzi téy iezdzenia do Węgier, do Słáfká, y wnofzenia kupieý nie przełtrzega. *SarnStat* 511, 219.

Szeregi: »przestrzegać a doględac« (1): Potrzeba/ ktorým flowem znaczy to/ że krzesciyani máya to práwo myec/ a onego yako y inflych praw od Kriřta páná wftawyonych przełtrzegac a doględac. *GliczKsiąz* D8.

»naśladować i przestrzegać« (1): wiele rzeczy ludzie pobożni/ z náuki Apoftolŕkiey/ zwykli pokazowac: ktorzy ci náśladowac y przełtrzegac máia/ ktorzy chcá za Chriřtuřem chodzic *CzechRozm* 225v.

»przestrzegać a nie omieszkawac« (1): Yeśliř fie tedy kto vda w káplánřthwo/ yuř wrzędu fwego ma przyględac/ to co opifano yeřt/ aby káplán koždy czynil. Gdy go na to w wodzą a páfuyá ma tego przełtrzegac/ a nigdy nye omyęřzkawac/ boć by to było z yego wyelką řzkodą a wtrátą. *GliczKsiąz* O5.

»trzymać i przestrzegać« (2): my fami oné [*artykuły*] [...] řtrzedz y dzierzeć obiecuiey/ y powinni będziey: y potomki nářze Króle Polŕkie to wżytko także niwczym nienáruřenie trzymac y przełtrzegac tym listem y Przywileiem nářzym obiecuiey wiecznemi czáfy. *SarnStat* 1064 [*idem*] 1193.

»przestrzegać i wypełniać« (1): Ieśli w przykazaniach moich będziecie chodzili/ y náuk moich przeŝtrzegáli y wypełniáli one. Będę wam dawał dęŝcz [!] czału potrzebnego *KoŝakSzczęŝl* B.

[»zachować i przestrzygać«: Vcząc ich zachować i tego wŝzytkiego przeŝtrzygać/ com wam roŝkazał. *BrentTrepCat* 30v.]

7. *Wystrzegać się, unikać; zapobiegać; cavere, praecavere JanStat* [w tym: czego (22)] (27) : Iż gdy kto weźmie dzyatki z gniazdá ptaŝkowi ktoremu/ áby ŝidełká nigdy nie záŝtawiał ná fámeŝo/ przeŝtrzegáiąc w tym oney krzywdy iego. *RejPos* 257v, 300v; Bo kto wŝdy iuż nieobácznie vpádnie/ á potym ŝie obaczywŝy iuż tego drugi raz przeŝtrzega/ iuż tákiemu to wŝdy bywa y v ludzi y od Bogá odpuŝczono. *RejZwierc* 37v; Ale my zli goŝpodarze nic nam ná tym áż kiedy iuż álbo gore/ álbo w łeb dáda [!]/ toż ŝie dopiro wierćimy á przygodam ŝwym zábiegáć chcemy/ áno iuż tho więcz nie wczás bywa/ máło nie lepiej záwŝdy poczátkom zábyegáć/ á powoli káżdey przyŝŝley rzeczy przeŝtrzegáć. *RejZwierc* 134, [283], 230, 274v; *KochOdpr* C; *ZapKoŝcier* 1584/49; towaruiemy. zeten Pokoi nietylko wtym mabydz zachowan zeby Krwie przelania przeŝtrzegać, ale tez zadnego vblizenia Kosciołow Cerkwi Zborow burzenia wszelakiey religiey. czynic niemámy *ActReg* 43; PRzeŝtrzegáiąc trudnoŝci ludzkiey/ zákázuujemy: áby żaden Pifarz y Podpifek v tego ŝádu/ v którego ŝiedzi ná wrzędzie kauz żadnych nie ŝprowował. *SarnStat* 489 [*idem* (2)], 113, 114, 565, 821; *CzahTr* Gv. [Cf też znac. 5. *SarnStat* 664 *przeŝtrzegać komu*]

przeŝtrzegać przez kogo (1): Przeto [*prokuratorowie*] ŝá vŝtáwieni dla poŝpolitego pożytku/ Práwu y poŝpolitemu człowiekowi ná poŝługę: Aby przez nie thák Powod iáko y odpor/ ŝzkod ŝwych przeŝtrzegáli. *GroicPorz* e2.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z *zapowiednikiem: tego* (4); *zawsze: (a)by nie*] (8): Y owŝzem tego przeŝtrzegay ábyć ŝie ná cię nie przytrefiła oná przypowieŝć/ ktora była vczynioná od Pána ná onego márnokratne⁹⁰ ŝyná *RejPos* [219]v; Potym Wołodimirz przeŝtrzegáiąc áby ŝie po ŝmierci iego Synowie niewádzili o Pánŝtwá y Ziemie Ruŝkie/ ták miedzy nich Monorchią [!] Ruŝką rozdzielił *StryjKron* 165; *SarnStat* 487, 505, 821, 961, 1179; Ten Pan ná fámiłią ŝwą ŝię ogladáiąc/ A ná ŝię oko wielkie ták z pilnoŝciá máiąc. By iáko w ŝidło nie wpadł Cefárzá Turŝkiego/ Záczym áby nie przyŝedł iák y on do tego. Ktory był wożion w kłátce od Chámá wielkiego/ Tego mnimám przeŝtrzega *CzahTr* H3.

W charakterystycznych połączeniach: przeŝtrzegać krwie przelania, krzywdy [czyjej], *niezgody religijnej, przyczyn, przyszłej rzeczy, przyszłych przygod* (2), *rozerwania, rozruchu* [między kim], *sedycyj, ŝkod(y)* (3), *trudnoŝci ludzkiej* (3), *tumultow; mądrze przeŝtrzegać, powoli; przeŝtrzegać na potym* (2).

Zwrot: »z daleka przeŝtrzegać« (1): Gdyż zdawná ŝczęŝliwemi tákie názywáią/ Ktorzy z dáleká przyŝŝlych przygod przeŝtrzegáią. *RejWiz* 173.

Szereg: »nie bać się ani też przeŝtrzegać« (1): bo káždy [*niedbały człowiek*] ŝie boi przyŝŝley przygody/ y pilnie o niey rádzi iákoby iey vchodzić/ á tego ŝie nie boi áni też przyczyn przeŝtrzega/ ŝkąd oná przygodá wieczna przypáŝć ma. *RejZwierc* 133v.

8. *Rozmyŝlać, rozpatrywać* [w tym: czego (2)] (3) :

przestrzegać z kogo ze zdaniem dopełnieniowym (1): (did) Sumnienie [imię postaci alegorycznej] czyży na poła iż iey milczecz każe. (-) [...] Bom ia iest nato ftworzona By przes mię prawda mowiona. A zemnie fię przeftręgało Czo by komu fkodzyć miało. RejKup d8v.

Ze zdaniem dopełnieniowym nawiązującym do dopełnienia bliższego w zdaniu nadrzędnym (1): A co ielzcze nawiętfza/ wziąć ná opiekę wżytki doległości Koronne/ przypadki przyfzłe/ y fkdby przypać miały/ y iáko im zábiegáć/ y iáko o nich rádźić/ á nie thylko fobie ná nogi iáko paw pátrzyć/ ále dáleko trzebá latáć z rozmyfłem swoim przeftzregájąc rzeczy przyfzłych/ y therázniefzych/ iáko ie y miárkowáć y ftánowić/ y co s czym nápotym czynić/ y ná czo páná przywodzić RejZwierc 41.

Szereg: »uważać a przestrzegać« (1): Widziřz moy miły Polaku co ná tym należy/ kto ma ná pieczy przeminęle/ terážeyřze/ y ty kthore przypać s czáfem máią rzeczy. A to f nadź namędrfzy/ kto to vważáć á thego około liebie przeftzregáć vmie. RejZwierc 209.

9. W zwrocie: »przestrzegać czasow, [snow]« = wróżyć [szyk zmienny] (1) : czáfow lepak przeftzregał [*tempora observabat*] báwiąc fie praktykářřtwem y czáfami/ rádźić fię pytonow y czárnokliężnikow *BudBib 2.Par 33/6*; [Nie będziecie ieřc mięfá ze krwią/ nie będziecie wróżyć/ áni będziecie przeftzregáć fnow [*Non augurabimini nec observabitis somnia*] *Leop 1575 Lev 19/26 (Linde s.v. przestrzedz)*; kędy [*Lev 19/26*] Pan Bóg zákazuie wiáry f nom/ ták mówiąc: Nie będziecie wróżyć/ áni będziecie przeftzregáć fnow. *BiałPos 121 (Linde)*].

Synonimy: 1. napominać, upominać; 2. napominać, uczyć, upominać; 3. opawiać; 4. baczyć, doględać, dopatrować, naględać, patrzyć, pilnować; 5. bronić, pilnować; 6. chować, doględać, pełnić, trzymać, wypełniać, zachowywać; 7. chronić się, wiarować się; 8. obaczać, uważać.

Formacje współrdzenne cf STRZEC.

Cf PRZESTRZEGANIE, PRZESTRZEGANY